

УДК 811.111(07)+378.147

I. З. СЕМЕРЯК

ЗМІСТ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ З ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ КОМФОРТНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Розглянуто проблему формування умінь іношомовного спілкування в умовах комфортного навчального середовища. Проаналізовано особливості створення і функціонування одного з різновидів віртуального навчального середовища. Детально охарактеризовано зміст експериментального навчання майбутніх програмістів щодо формування умінь іношомовного спілкування в умовах комфортного навчального середовища, організованого на базі кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка.

Ключові слова: *уміння іношомовного спілкування, комфортне навчальне середовище, віртуальне навчальне середовище, експериментальне навчання.*

I. З. СЕМЕРЯК

СОДЕРЖАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ПРОГРАМИСТОВ ПО ФОРМИРОВАНИЮ УМЕНИЙ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБЩЕНИЯ В УСЛОВИЯХ КОМФОРТНОЙ УЧЕБНОЙ СРЕДЫ

Рассмотрена проблема формирования умений иноязычного общения в условиях комфортной учебной среды. Осуществлен анализ особенностей создания и функционирования одной из разновидностей виртуальной учебной среды. Дана характеристика содержания экспериментального обучения будущих программистов по формированию умений иноязычного общения в условиях комфортной учебной среды, организованной на базе кафедры иностранных языков для естественных факультетов Львовского национального университета имени Ивана Франко.

Ключевые слова: *умение иноязычного общения, комфортная учебная среда, виртуальная учебная среда, экспериментальное обучение.*

I. Z. SEMERIAK

THE CONTENT OF EXPERIMENTAL TEACHING OF FUTURE PROGRAMMERS IN FORMING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION SKILLS WITHIN COMFORTABLE LEARNING ENVIRONMENT

The problem of foreign language communicative skills building in the conditions of a comfortable learning environment has been considered. Specific features of virtual learning environment construction and operation have been analysed. The content of experimental learning for future programmers with the focus on building their foreign language communicative skills in the conditions of a comfortable learning environment, organised on the basis of the Department of Foreign Languages for Sciences, Lviv National Ivan Franko University, has been characterised in detail.

Keywords: *foreign language communicative skills, comfortable learning environment, virtual learning environment, experimental learning.*

Нинішні соціально-політичні умови розвитку нашої держави, процес всесвітньої глобалізації, невпинне зростання ролі технологій – ці чинники модернізації вітчизняної системи освіти означають як нові можливості, так і сучасні виклики для вищої школи України. З одного боку, широко вивчається та адаптується кращий закордонний досвід, апробуються ефективні методики навчання, про що, зокрема, свідчить підписання Болонської конвенції, а з іншого -- певні культурні та особливо фінансово-економічні особливості нашої держави створюють значні перешкоди й суттєво обмежують можливості для впровадження новітніх технологій навчання.

Віртуальне навчальне середовище, створене на основі електронних платформ типу OLAT чи Moodle, вже стало повсякденною реальністю всіх європейських університетів. В Україні, натомість, кількість університетів, що вже встановили електронну навчальну платформу, є невеликою, серед них – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна та Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Проблемі створення і функціонування віртуального навчального середовища присвячені наукові розвідки таких науковців, як К. Алдріч, Р. Гуревич, Е. Ірала, В. Кухаренко, Г. Матіко, П. Торрес, О. Шестопап, В. Шітова та ін.

Більшість учених-методистів ототожнюють віртуальне навчальне середовище з комп'ютерним та телекомунікаційним середовищем, що виконує функції освітнього характеру. Науковці А. Окада, В. Кухаренко, В. Любченко, С. Ферріс, В. Штанько та інші трактують його як програмне забезпечення для створення й функціонування дистанційної системи освіти, віртуальних навчальних закладів. Існує кілька публікацій-результатів проекту «Міжнародне дослідження викладання та навчання» (Teaching and Learning International Survey), проведеного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [14]. Підвищення інтересу щодо зростання ефективності навчання пояснюється тим, що «у багатьох країнах освіта ще не стала індустрією знання, бо далеко не завжди вибір практик та методик базується на попередньому дослідженні їх ефективності» [10, с. 3].

Однак комплексна проблема формування умінь іншомовного спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності майбутніх програмістів за умов комфортного навчального середовища, створеного засобами інтернет-комунікацій, досі не стала предметом окремих наукових розвідок.

Мета статті – проаналізувати зміст експериментального навчання щодо формування умінь іншомовного спілкування майбутніх програмістів засобами інтернет-комунікацій.

Трактування віртуального навчального середовища згаданими вище науковцями зводиться до його розуміння як навчального середовища, створення й функціонування якого забезпечується технічними засобами і телекомунікаційними мережами, серед них інтернетом, а саме: гіпертекстові сторінки, електронна пошта, групи новин, чат, аудіо- та відеоконференції. Як вдало зазначено на сайті одного з проектів ОЕСР «Навчальні середовища 21 століття», наш час змінив розуміння суті поняття «середовище», що не обов'язково є фізичним простором, в якому перебуває учень чи студент; у сучасному світі розвинутих технологій цей простір може бути віртуальним. Таким чином, віртуальне навчальне середовище в сучасному розумінні – це система підтримки, що організовує умови для найефективнішого навчання людини: система, яка відповідає індивідуальним навчальним потребам кожного студента та підтримує позитивні взаємини між людьми, необхідні для ефективного навчання [7].

Основними елементами навчального середовища є контекст, ресурси, інструменти та підтримка [11, р. 117]. У англійській літературі це поняття передається лексемою *scaffolding*, що означає використання певних концептуальних, матеріальних та мовних інструментів та технологій для підтримки процесу навчання студента [9, р. 12].

Сучасна парадигма розвитку вітчизняної системи освіти акцентує на вагомій ролі учасників процесу навчання – студентів і викладачів. Відповідно відбуваються зміни щодо структури навчального середовища. Як зазначають учасники дослідницької групи ОЕСР, це «структури, інструменти та громади (групи), що надихають студентів та освітян до набуття знань та навичок, яких вимагає від нас 21 століття» [7]. Відтак, базуючись на дослідженнях науковців і враховуючи згадані аспекти навчального середовища, у контексті нашого дослідження трактуємо його як взаємодію факторів матеріального та віртуального характеру з людським фактором у всій їх різноманітності, причому їх взаємовплив має комплексний характер.

Заслугує на увагу розуміння функцій сучасного навчального середовища. На відміну від прив'язаності до навчального процесу, завдання комфортного навчального середовища, на думку сучасних педагогів, полягають у розвитку особистості студентів не лише в навчальному, а й у соціальному, емоційно-психологічному та інших аспектах [10; 7].

Таке розуміння навчального середовища відкриває нові горизонти для педагога як щодо ефективного здобуття дієвих знань так і формування на їх основі відповідних умінь і навичок, так і стосовно вибудовування сприятливої соціальної та емоційно-психологічної атмосфери.

В умовах українського сьогодення чи не найважливішим обмежуючим фактором є загальний недостатній рівень фінансування освіти. Однак попри обмежені матеріально-фінансові можливості для створення *віртуального* навчального середовища, все ж існує багато шляхів створення *комфортного* середовища для навчання студентів із залученням наявних ресурсів. Нами здійснено спробу створити комфортне віртуальне навчальне середовище, що відтворює академічне життя сформованої для вивчення іноземної мови групи студентів першого курсу факультету прикладної математики спеціальності «Програмування» Львівського національного університету імені Івана Франка. Тривало експериментальне навчання впродовж другого семестру 2012–2013 навчального року.

У ході педагогічного експерименту ми акцентували на забезпеченні комфортної атмосфери з метою досягнення максимальної ефективності навчання, підвищенні мотивації студентів, а отже, розвитку в них умінь іншомовної комунікації. Організаційна форма експериментального навчання це – серія інтернет-чатів студентів згаданої академічної групи й викладача англійської мови, у процесі проведення яких останній виконував ролі модератора та фасилітатора, а студенти були активними учасниками навчального процесу. На початковому етапі експериментального навчання було встановлено, що рівень володіння студентами англійською мовою як іноземною відповідає B1 згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями щодо володіння мовою, тобто є «середнім» [2; 12]. Проводилася серія інтернет-чатів у соціальній мережі «Скайп».

Контекст впровадження курсу інтернет-комунікації був наступним. Викладання дисципліни «Англійська мова» студентам спеціальності «Програмування» триває чотири семестри із трьома годинами англійської мови в тиждень. В університеті діє кредитно-модульна система оцінювання знань і умінь студентів. Упродовж одного семестру студенти мають змогу отримати максимум 50 балів. Залік чи іспит з відповідної дисципліни також оцінюється 50-ма балами, тобто сумарно максимум балів за семестр – 100. Бали, що відводяться для оцінювання складових аспектів роботи студента протягом семестру, розподіляються так: 10 балів – курс інтернет-комунікації, 5 балів – формування дієвих знань з граматики, 15 балів – робота з підручником (що передбачає формування як рецептивних, так і продуктивних комунікативних умінь), 20 балів – модульне оцінювання.

Студенти мали достатній словниковий запас та знання граматики, щоб граматично й стилістично коректно оформити власне висловлювання. Все ж на даному рівні володіння іноземною мовою вони ще не диференціювали реєстри спілкування, тому власне метою експериментального навчання було визначено розвиток умінь іншомовного (англомовного) спілкування на основі розуміння реєстрів мови.

Основними завданнями інтегрованого курсу інтернет-комунікації були: розвиток умінь спілкування, створення умов для подолання комунікативного бар'єра, розвиток розуміння реєстрів мови та, як вже згадувалося, створення умов, в яких студенти можуть спілкуватися неформально. Відсутність у студентів сформованих умінь та досвіду спілкування іноземною мовою, дискомфорт при спілкуванні, страх спілкування (усного чи письмового), цією мовою небажання чи боязнь висловлювати суб'єкту позицію – ось головні чинники актуальності запровадження експериментального навчання. Акцентування на неформальному реєстрі мови було спрямовано на створення дружнього і партнерського середовища, в якому можна поспілкуватись на цікаві та актуальні теми, вільно вибирати позицію та манеру висловлювання. Перелічені аспекти визначено нами як умови створення комфортного віртуального навчального середовища.

Ще однією обов'язковою умовою створення і належного функціонування комфортного віртуального навчального середовища є формулювання і прийняття всіма учасниками чатової групи правил етикету спілкування. Оскільки спілкування є неформальним, то правила його етикету значно відрізняються від таких загальноприйнятих правил спілкування у чатових групах, на яких наголошують В. Шей [13] та А. Адамс [8]. Визначені і прийняті учасниками нашої навчальної групи правила етикету спілкування включали: 1) можливість спілкування

винятково англійською мовою; 2) можливість критикувати думку особи, але не саму особу; 3) негативну оцінку раптової і відвертої зміни теми обговорення; 4) заохочення використання мультимедійного контенту і графічних засобів; 5) можливість вживання неформальної лексики та сленгу, крім нецензурної лексики; 6) обрання ведучого обговорення, обов'язком якого є не лише курувати процес, а й залучати менш активних учасників навчального процесу, в алфавітному порядку за списком учасників експериментального навчання; 7) обговорення і затвердження чітких критеріїв оцінювання висловлювань учасників навчальної групи (активність, використання мультимедійного контенту, граматична, лексична, орфографічна, фонологічна та інтонаційна коректність, повнота розкриття теми).

Перед початком експериментального навчання були чітко обумовлені правила використання графічних засобів. Загальновідомим фактом є те, що програмісти мають свою «азбуку Морзе» – літспік, який не має загальноприйнятих правил використання. Відтак, доцільним є обговорення та вибір «абетки» літспіку та смайликів (графічних, формату .gif, .jpg чи .bmp та клавіатурних). Таким чином, формулюється ще одне правило етикету письмової комунікації: 8) використання знаків лише попередньо обговореної «абетки».

Зміст експериментального навчання полягав в поетапному виконанні усіма учасниками навчальної групи наступних кроків:

□ викладач представляє в загально основну думку наступного інтернет -обговорення. Почергово підготовка до інтернет-зустрічі може бути або самостійною, або мати форму виконання завдань викладача (прочитати текст, подивитись відео, послухати пісню і т. д.);

□ у визначений час всі студенти і викладач заходять у Скайп та відкривають діалогове вікно чату відповідної групи друзів. Викладач пропонує остаточно сформульовану тему обговорення, наприклад: якщо попередньо висловленою головною ідеєю обговорення була “Emotional and psychological differences between men and women”, то уточнена тема обговорення може звучати: “Men are worse gossips than women. Do you agree or disagree?”;

□ викладач починає дискусію, висловивши свою точку зору, час від часу впродовж обговорення задає студентам питання, що активізує дискусію;

□ роль викладача – спостерігати за ходом дискусії, втручатися лише за необхідності, оцінити роботу кожного учасника;

□ способи оцінювання роботи студентів залежать від останніх, педагогічної та методичної позиції викладача, та інших факторів, як-от: кількості занять, кількості студентів у групі, рівня володіння студентами іноземною мовою тощо. За даними проведеного експериментального навчання виявлено два найефективніші способи оцінювання: спостереження за ходом дискусії та фіксування усіх помилок студентів – орфографічних, граматичних та лексичних (у письмовій формі). У процесі дискусії чи одразу після неї легше оцінити вклад кожного студента у розвиток дискусії та повноту розкриття ним теми обговорення. Такий спосіб оцінювання варто використовувати на початку курсу, щоб виробити у студентів критичний підхід до власного навчання та подати їм основні терміни метамови навчання; крім того, він ефективний зі студентами, що володіють іноземною мовою на рівні «нижчий середнього» та «середній» і відчують певні труднощі як в усному, так і письмовому спілкуванні. Ще одним способом оцінювання роботи студентів може бути пошук і виправлення самими студентами помилок у роздруковках дискусії. Цей спосіб оцінювання можна практикувати на подальших етапах проведення серії інтернет-обговорень, зі студентами, рівень володіння мовою яких «середній», «вищий середнього» та «просунутий» в чатовій групі злагоджено реалізується інтерактивна чи трансакційна модель комунікації.

Висновки про ефективність серії інтернет-чатів можемо зробити на основі порівняльного аналізу рівня сформованості комунікативних умінь студентів до та після їх проведення; анкетування, проведеного на початку та після завершення інтернет-чатів; усного обговорення ефективності навчання в умовах комфортного віртуального навчального середовища.

Як свідчить досвід, основними чинниками, що сприяють створенню комфортного навчального середовища, є неформальність спілкування, часто – ефект «дружнього спілкування», використання звичного і зручного каналу спілкування (комп'ютера), більша свобода висловлювання і, як результат, розкутість у висловленні власної позиції. Перелічені чинники відіграють особливу роль при вивченні мови, адже сутність комунікативної

компетенції полягає у використанні мови для задоволення власних потреб шляхом спілкування. Звернемо увагу на зручність спілкування. В її досягненні надзвичайно важливу роль відіграє використання комп'ютерів, тобто того, що є повсякденною реальністю життя (середовищем, в якому майбутні програмісти проводять велику кількість часу). Комп'ютерні технології дають змогу створити комфортне віртуальне навчальне середовище і почуватись у ній зручно.

Окремо варто згадати емоційність спілкування. Вона забезпечується дистанціюванням учасників одне від одного, що, як би парадоксально це не звучало, призводить до вільнішого та емоційнішого спілкування та використанням емотиконів. Вплив цих чинників неможливо переоцінити: згадаємо піраміду Маслоу, відповідно до якої потреба у комфорті та безпеці є основою для реалізації всіх інших потреб людини [3, с. 45].

Група факторів іншої природи ще тісніше пов'язана з власне педагогічним аспектом створення навчального середовища та його впливу на студентів. Це мультисенсорність та інтерактивність, що характеризують спілкування і відповідно процес навчання в курсі. Обидві риси сприяють кращому засвоєнню інформації та ефективнішому розвитку умінь та компетенцій.

Мультисенсорність, завдяки тому, що задіяні різні канали сприйняття інформації, призводить до взаємного підсилення ефекту подразників різної природи та подібного чи пов'язаного змісту при їх одночасній дії на органи сприйняття людини і подальшому опрацюванні людським мозком [1, с. 13]. Ця риса широко характеризує комунікацію на просторах інтернету, тобто студенти ратше самі здогадаються, що в спілкуванні можна використовувати малюнки, пісні, музику чи короткі відео. Якщо ж ні, то викладач може нагадати їм про таку можливість.

Інтерактивність – це «можливість чи здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі діалогу із людиною чи комп'ютером» [4, с. 638]. Проте таке визначення потребує розширення або пояснення щоб розкрити діапазон педагогічних можливостей інтерактивності. По-перше, інтерактивність передбачає спілкування, елемент психологічного контакту, взаємодії, тобто сприяє розвитку дружніх відносин у групі. По-друге, в процесі взаємодії студенти використовують мову, реалізуючи одне із «золотих» правил: хочеш вивчити мову – спілкуйся нею. По-третє, студенти змушені використовувати різносенсорну інформацію, яку сприймають, таким чином максимально ефективно її запам'ятовуючи. Нарешті, навчання в умовах комфортного віртуального навчального середовища підвищує мотивацію студентів до вивчення мови; для них це можливість неформально поспілкуватися з іншими учасниками групи у звичному та зручному режимі, паралельно вивчаючи мову.

Отже, розробка та імплементація серії інтернет-обговорень, з урахуванням усіх перелічених вище чинників позитивного впливу на процес навчання студентів, є одним із ефективних способів створення комфортного віртуального навчального середовища, забезпечення умов для вивчення іноземної мови й розвитку комунікативних умінь студентів.

Проблема формування комунікативних умінь майбутніх програмістів в умовах комфортного навчального середовища не обмежується організаційними та змістовими особливостями інтернет-обговорень. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку – створення й функціонування ефективних навчальних платформ, конструювання віртуальних навчальних середовищ ВНЗ, вплив психологічних чинників на ефективність навчання студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абаньшина А. С., Курликова Л. В. Мультисенсорний метод як засіб формування мовної компетенції та стійкої мотивації школярів до вивчення англійської мови / А. С. Абаньшина, Л. В. Курликова // Матеріали II Міжнародної конференції «Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ». – Харків, 2013. – С. 13–14.
2. Жовнірук З. та ін. Навчальна програма рівневого вивчення англійської та німецької мов для студентів природничих факультетів університету / З. Жовнірук, Г. Ісаєва, Н. Микитенко, М. Ратич, Л. Тимчишин, М. Федина, Т. Яхонтова. – Львів, 2010. – 46 с.
3. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Г. Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посібник. – 5-е вид., доп. і перероб. / Н. Є. Мойсеюк. – К., 2007. – 656 с.
5. Освіта і навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukma.edu.ua/>

6. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.kharkov.ua/>
7. 21st Century Learning Environments. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/edu/country-studies/21stcenturylearningenvironments.htm>
8. Adams A. Rules for Web-conferencing / A. Adams. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web-conferencing-services.toptenreviews.com/web-conference-etiquette.html>
9. Bruner J. S. The relevance of education / J. S. Bruner. – New York: Norton, 1973. – 176 p.
10. Creating Effective Teaching and Learning Environments. First Results from TALIS. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org/education/school/43023606
11. Hannafin M. Open Learning Environments: Foundations, methods and models / M. Hannafin, S. Land, K. Oliver // Instructional design theories and model: A New Paradigm of Instructional Theory / Ed. By Reigeluth C. M. – Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. – 1999. – P. 115–140.
12. Reference Level Descriptions (RLD) – Council of Europe. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/cadrel_en.asp
13. Shea V. Netiquette / V. Shea. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://albion.com/bookNetiquette>
14. The Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>.